

คำถาม-คำตอบ ประเด็นทางด้านการบัญชีสำหรับการรวมธุรกิจโดยการแลกหุ้น

เนื่องจากในปัจจุบันกิจการในประเทศไทยมีรายการเกี่ยวกับการรวมธุรกิจโดยการแลกหุ้น (share swap) เกิดขึ้นบ่อยครั้งด้วยเหตุผลแตกต่างกันไป โดยรูปแบบของการควบรวมกิจการดังกล่าวมิได้หลายลักษณะ ได้แก่

1. ผู้ซื้อและผู้ถูกซื้อเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์
2. ผู้ซื้อเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ส่วนผู้ถูกซื้อเป็นบริษัทจำกัด
3. ผู้ซื้อเป็นบริษัทจำกัด ส่วนผู้ถูกซื้อเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์

รายการรวมธุรกิจดังกล่าวก่อให้เกิดประเด็นปัญหาทางด้านการบัญชี เนื่องจากกิจการมีวิธีปฏิบัติทางบัญชี ณ วันรวมธุรกิจ แตกต่างกันไป ส่งผลให้งบการเงินของกิจการที่มีการรวมธุรกิจในลักษณะดังกล่าวยากต่อการเปรียบเทียบระหว่างกิจการ ส่วนหนึ่งของประเด็นปัญหาดังกล่าวน่าจะเป็นผลมาจากข้อกำหนดของมาตรฐานการรายงานทางการเงินที่ไม่ชัดเจนในหลายๆ เรื่อง คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชีจึงได้จัดทำประเด็นคำถาม-คำตอบขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติทางการบัญชีในเรื่องดังกล่าว

● วันที่ซื้อตามคำนิยามของมาตรฐานการรายงานทางการเงินคือวันใด?

ตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 3 (ปรับปรุง 2552) เรื่อง การรวมธุรกิจ กำหนดไว้ว่า วันที่ซื้อ คือ วันที่ผู้ซื้อได้อำนาจในการควบคุมผู้ถูกซื้อ โดยทั่วไป วันดังกล่าวคือวันที่ผู้ซื้อได้โอนสิ่งตอบแทนให้แก่ผู้ถูกซื้อตามกฎหมาย และได้มาซึ่งสินทรัพย์และรับมาซึ่งหนี้สินจากผู้ถูกซื้อตามกฎหมาย ซึ่งถือเป็นวันที่สิ้นสุดของรายการซื้อขายกิจการ อย่างไรก็ตาม ผู้ซื้ออาจได้อำนาจในการควบคุมก่อนหน้าหรือภายหลังวันที่สิ้นสุดของรายการซื้อขายกิจการ ดังนั้น การกำหนดวันที่ซื้อ ก่อนวันที่ผู้ซื้อได้โอนหุ้นให้แก่ผู้ถูกซื้อ ผู้ซื้อต้องพิจารณาข้อเท็จจริงและสถานการณ์แวดล้อมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ว่าผู้ซื้อได้อำนาจในการควบคุมผู้ถูกซื้อ ณ วันที่ก่อนวันที่มีการแลกหุ้นเกิดขึ้นหรือไม่

ในกรณีที่ผู้ซื้อทำคำเสนอซื้อหลักทรัพย์ต่อสาธารณะ โดยปกติ วันที่ซื้อคือวันที่สิ้นสุดระยะเวลาการตอบรับคำเสนอซื้อ เพราะ ณ วันดังกล่าว ผู้ซื้อย่อมสามารถกำหนดว่าผู้ซื้อได้อำนาจในการควบคุมผู้ถูกซื้อแล้วหรือยัง

● มูลค่าของสิ่งตอบแทนที่โอนให้คือจำนวนใด?

ตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 3 (ปรับปรุง 2552) เรื่อง การรวมธุรกิจ กำหนดว่าในการรวมธุรกิจ สิ่งตอบแทนที่โอนให้ต้องวัดด้วยมูลค่ายุติธรรม ซึ่งคำนวณจากผลรวมของมูลค่ายุติธรรม ณ วันที่ซื้อของสินทรัพย์ที่ผู้ซื้อโอนไป หนี้สินที่ผู้ซื้อก่อขึ้นเพื่อจ่ายชำระให้แก่เจ้าของเดิมของผู้ถูกซื้อ และส่วนได้เสียในส่วนของเจ้าของที่ออกโดยผู้ซื้อ ตัวอย่างของรูปแบบสิ่งตอบแทนรวมถึง เงินสด สินทรัพย์อื่น หน่วยธุรกิจ หรือ บริษัทย่อยของผู้ซื้อ สิ่งตอบแทนที่คาดว่าจะต้องจ่าย หุ้นสามัญ หรือหุ้นบุริมสิทธิ สิทธิซื้อใบสำคัญแสดงสิทธิ และส่วนของสมาชิกในกิจการหาผลประโยชน์ร่วม

จากข้อกำหนดดังกล่าว ในกรณีที่เป็นการรวมธุรกิจด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ซื้อซึ่งเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ กับผู้ถูกซื้อ ผู้ซื้อต้องใช้มูลค่ายุติธรรมของสิ่งตอบแทนที่โอนให้ ซึ่งก็คือมูลค่ายุติธรรมของหุ้นสามัญของผู้ซื้อที่ออกให้เป็นการแลกเปลี่ยนกับผู้ถือหุ้นของผู้ถูกซื้อ เว้นแต่ในสถานการณ์ที่หุ้นสามัญของผู้ถูกซื้อสามารถกำหนดมูลค่ายุติธรรมได้อย่างชัดเจนกว่า เช่น หุ้นสามัญของผู้ถูกซื้อเป็นหุ้นที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ในกรณีที่ผู้ซื้อเป็นบริษัทจำกัดที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ หากเกิดการแลกเปลี่ยนกับกิจการที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ผู้ซื้อควรใช้มูลค่ายุติธรรมของผู้ถูกซื้อในการกำหนดมูลค่าของสิ่งตอบแทนที่โอนให้

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในหลายกรณี ราคาตลาดของหุ้นสามัญของผู้ซื้อมีความแตกต่างกันระหว่างราคาตลาดในช่วงที่มีการตกลงแลกเปลี่ยนกัน และราคาตลาด ณ วันที่มีการแลกเปลี่ยนกัน จากกรณีดังกล่าวเมื่อมีการบันทึกบัญชีโดยกำหนดมูลค่าของสิ่งตอบแทนที่โอน(ในกรณีนี้ คือ หุ้นหุ้นสามัญ และ ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ) เท่ากับราคาตลาด ณ วันที่มีการแลกเปลี่ยน จะทำให้เกิดการบันทึกเงินลงทุนในงบการเงินเฉพาะกิจการในจำนวนที่สูง หากราคาตลาด ณ วันที่มีการแลกเปลี่ยนสูงกว่าราคาตลาดในช่วงที่มีการตกลงแลกเปลี่ยนกัน ส่วนในงบการเงินรวมจะทำให้มีค่าความนิยมสูงขึ้น จากเหตุการณ์ดังกล่าว หากได้มีการพิจารณาค่าความนิยมดังกล่าว ณ วันที่รวมธุรกิจ จะเกิดการด้อยค่าอย่างมีสาระสำคัญขึ้น คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชีมีความเห็นว่าหากผู้ซื้อต้องรับรู้ผลขาดทุนจากการด้อยค่าของค่าความนิยมไปยังงบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ จะทำให้เกิดข้อสงสัยต่อผู้ใช้งบการเงินว่า การบันทึกค่าความนิยมมีความเหมาะสมหรือไม่

ดังนั้น หากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว ให้ผู้ซื้อทบทวนมูลค่ายุติธรรม โดยจะต้องคำนึงถึง มูลค่ายุติธรรมของส่วนของเจ้าของของผู้ถูกซื้อบวกด้วยผลพหุจากการแลกเปลี่ยน (Synergy) ระหว่างผู้ซื้อและผู้ถูกซื้อ ที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการรวมธุรกิจ และ ราคาตลาดของหุ้นของผู้ซื้อในช่วงที่มีการตกลงแลกเปลี่ยนกันเพื่อประกอบการพิจารณามูลค่ายุติธรรม ทั้งนี้ผู้ซื้ออาจใช้ผู้ประเมินราคาอิสระเพื่อทำการประเมินมูลค่ายุติธรรมของสิ่งตอบแทนที่โอนให้ดังกล่าว

เมื่อได้มูลค่ายุติธรรมของสิ่งตอบแทนที่โอนให้ใหม่ ให้ผู้ซื้อบันทึกปรับบัญชีส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ และมีผลทำให้เงินลงทุนในบริษัทย่อย ในงบการเงินเฉพาะกิจการถูกปรับตาม และมูลค่าของค่าความนิยมในงบการเงินรวมถูกปรับตามด้วยในจำนวนเดียวกัน

เหตุผลของการบันทึกทบทวนมูลค่ายุติธรรมของสิ่งตอบแทนที่โอนให้ เนื่องมาจากในหลายๆ กรณี จะพบว่าราคาตลาดของหุ้นของผู้ซื้อสูงขึ้นมากหลังจากวันที่ทำการตกลงอัตราส่วนการแลกหุ้นระหว่างผู้ซื้อและผู้ถูกซื้อ ทำให้ค่าความนิยมที่รับรู้ในงบการเงินรวมของผู้ซื้อแสดงไว้สูงเกินกว่าผลผลิตร่วมกันจากการแลกหุ้น (Synergy) ระหว่างผู้ซื้อและผู้ถูกซื้อ ที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการรวมธุรกิจของผู้ถูกซื้อในจำนวนที่เป็นสาระสำคัญ โดยส่วนของค่าความนิยมที่แสดงไว้สูงกว่าผลผลิตร่วมกันที่คาดว่าจะเกิดขึ้นภายหลังจากการรวมธุรกิจ ไม่ได้เกิดขึ้นจากการเข้าควบคุมการบริหารงานอันนำไปสู่ผลผลิตร่วมกันที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการรวมธุรกิจ แต่เกิดขึ้นจากกลไกของการตอบสนองของตลาดหุ้นต่อข่าวการแลกหุ้นระหว่างกิจการ ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของฝ่ายจัดการของผู้ซื้อ (หรือ ผู้ถูกซื้อ) ตาม Basis of Conclusion (BC 317) ของ International Financial Reporting Standard (IFRS 3) ระบุไว้สรุปได้ว่า ผู้ซื้อจะต้องใช้ความพยายามอย่างขยันขันแข็งที่จะวัดมูลค่ายุติธรรมของสิ่งตอบแทนที่โอนให้ โดยจัดหรือลดการบันทึกมูลค่าเกินอันเนื่องมาจากความผิดพลาดในการวัดมูลค่าของสิ่งตอบแทนที่ผู้ซื้อ โอนให้ นอกจากนี้ ภายได้แนวคิดการรักษาระดับทุนที่ระบุไว้ในแม่บทการบัญชีย่อหน้า 105 ซึ่งให้ความสำคัญกับการจำแนกความแตกต่างให้ชัดเจนระหว่างผลตอบแทนจากการลงทุนและผลที่ได้รับจากการลงทุน ซึ่งคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชีมีความเห็นว่าส่วนของค่าความนิยมที่แสดงไว้สูงกว่าผลผลิตร่วมกันที่คาดว่าจะเกิดขึ้นภายหลังจากการรวมธุรกิจไม่เข้าข่ายผลตอบแทนจากการลงทุนและผลที่ได้รับจากการลงทุน

● การประเมินการด้อยค่าของค่าความนิยม

การด้อยค่าภายหลังวันที่รวมธุรกิจ

ภายหลังจากการรับรู้รายการค่าความนิยมตามที่กล่าวในวรรคแรก ตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 36 (ปรับปรุง 2552) เรื่อง การด้อยค่าของสินทรัพย์ กำหนดว่ากิจการต้องทำการทดสอบการด้อยค่าของค่าความนิยมจากการรวมธุรกิจในรอบบัญชีที่เกิดค่าความนิยม และทุกปีหลังจากนั้น โดยทำการทดสอบผ่านหน่วยสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดเงินสด ซึ่งมีการปันส่วนค่าความนิยมให้ปีละครั้ง และเมื่อใดก็ตามที่มีข้อบ่งชี้ว่าหน่วยสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดเงินสดเกิดการด้อยค่า โดยใช้วิธีเปรียบเทียบมูลค่าตามบัญชีของหน่วยสินทรัพย์ ซึ่งรวมค่าความนิยม กับมูลค่าที่คาดว่าจะได้รับคืนของหน่วยสินทรัพย์นั้น ค่าความนิยมที่เกิดการด้อยค่าหลังจากวันที่รวมธุรกิจจะต้องรับรู้ในงบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ

- คำถาม-คำตอบนี้ ไม่ถือเป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานการบัญชี -

การทดสอบการด้อยค่าประจำปีของหน่วยสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดเงินสดที่ค่าความนิยมได้ถูกปันส่วนมาอาจทำได้ในช่วงใดของปีก็ได้ แต่จะต้องเป็นช่วงเวลาเดียวกันในแต่ละปี อย่างไรก็ตาม หากค่าความนิยมที่ปันส่วนให้แก่หน่วยสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดเงินสดได้มาจากการรวมธุรกิจในช่วงปีปัจจุบัน กิจการต้องทดสอบการด้อยค่าของหน่วยสินทรัพย์ดังกล่าวก่อนสิ้นปีปัจจุบันนั้น

นอกจากนี้ในการคำนวณมูลค่าที่คาดว่าจะได้รับคืน ซึ่งกำหนดจากมูลค่าจากการใช้ของสินทรัพย์จะต้องรวมปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ประเมินการกระแสเงินสดในอนาคตที่กิจการคาดว่าจะได้รับจากสินทรัพย์
2. การคาดการณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปได้ในจำนวนหรือช่วงเวลาของกระแสเงินสดในอนาคตเหล่านั้น
3. มูลค่าของเงินตามเวลา ซึ่งสะท้อนโดยอัตราดอกเบี้ยที่ปราศจากความเสี่ยงในตลาด ณ เวลาปัจจุบัน
4. ราคาซึ่งสะท้อนความไม่แน่นอนที่มีอยู่ในตัวสินทรัพย์
5. ปัจจัยอื่น เช่น สภาพคล่อง ซึ่งผู้ที่มีส่วนร่วมในตลาดจะสะท้อนในการวัดมูลค่ากระแสเงินสดในอนาคตที่กิจการคาดว่าจะได้รับจากสินทรัพย์

ซึ่งประเมินการกระแสเงินสดดังกล่าวจะต้องสะท้อนผลพูนึก (Synergy) ระหว่างผู้ซื้อและผู้ถูกซื้อ ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการรวมธุรกิจแล้ว มากกว่าประเมินการกระแสเงินสดของผู้ถูกซื้อเพียงอย่างเดียว
